לא ידעינן במאי. קאמר רחמנא מוצא שפתיך תשמור דהא לא כתיב בהדיא בהאי קרא עבודות לשמן ולמאי לאו בלשמן משמעי קרא כתב רחמנא זאת התורה למילף משלמים דמפרשה דהו לשמן: הכי גרסי' **רמי ריש לקיש על מעוהי.** שוכב על בטנו פניו (עלן) [1] כלפי קרקע: **למה הן באין.** ואכתי לא קמא ליה טעמא דמתני' דילפינן ממוצא שפתיך: **ואין מרצין.** שאין כפרה למתים [2] ואף אתה אל תתמה על אלו: **האשה.** יולדת: [3] **לא יביאו יורשין חטאתה.** דהויא לה חטאת שמתו בעליה והלכתא גמירי לה [4] דלמיתה אזלה: **מודינא לך בעולה.** שאם שחטה אלא לשמן [5] שתתקרב אע"פ שאינה מרלה הואיל ומצינו שבאה לאחר מיתה ואינה מרלה וה"ה לשלמים ושאר קרבנות חוץ מחטאת [6] ואשם מיהו דלא אתי לאחר מיתה דקי"ל (תמורה דף יח.) דכל שבחטאת מתה באשם רועה מגא לן דקרב אלא לשמן הואיל ואינו מרלה דלא אפיק תגא דמתני' אלא פסח וחטאת: **מחלוקתך.** וסייעתך [7] דאיכא רבי אליעזר דקאי כוותך: **משנה אליבא.** סתם מתני' דלא פסל אלא חטאת [8]: **פחות לנפשאי.** מגלן דקרבי [9]: **יביב רבי זירא וכו'.** וקמתמה אפירוקיה דר"ל: **וקשיא** [10] **ליה לריש לקיש אאשם.** אאמאי קרב שלא לשמו שלא לרצות הא לא אתי לאחר מיתה: **ונסיב אגמודא.** כלומר נסיב קרא לתלמודא דמילתיה: **אימא הכא בגדר ונדבה.** כדמשמע קרא לייתו ולא לירצו כו': **ריש לקיש מהכא פסח לה.** [11] (מהכא) לא נפקא ליה ממוצא שפתיך דליקרב אלא דלא לירצי והקרבתו מהאי קרא יליף ושחט אותה לחטאת אותה מיעוטא הוא אותה הוא דבעינן לשמה ואי לא פסולה כדילפינן לקמן [12] הא שאר קדשים כו': **ארצוי נמי לירצו.** כיון דנפקא לן הקרבתן מאותה: **אינה מרלה.** כדאמר אם לאו יהא נדבה: **אאשם שמכפר.** על לאוין האמורים בשבועת הפקדון והקדש ושפחה חרופה: **שכן טעונים נסכים.** ולא גרס סמיכה דאאשם נמי טעון סמיכה [13]: שלמים ישנו בצבור. כבשי עצרת: הקיש,

ואינו מרצה מה להצד השוה שבהן שכן ישנו בציבור תודה תוכיח כשר דיעבד והא דבעי קרא במצורע משום [14] דכתיב ביה הוויה זאת תהיה בהויתו יהא דמשמע עיכובא כדאמר פ"ק דמנחות (דף ה.) ורלאה לי דילפי' חטאת ועולה של יולדת מחטאת ועולה של מצורע דגילה הכתוב דאם עשה עולה תחלה כשירה מוהעלה כדאיתא בפ' תמיד נשחט (פסחים עט.) ואי לא קרא דוהעלה דמכשר היה פוסל בכל מקום מטעם דיש מחוסר זמן לבו ביום שאמר הכתוב להקריב חטאת קודם לעולה אפי' בעלמא דליכא תהיה דמשמע עיכובא מדע דמגיא בפ"ק דמנחות (דף ה.) הקדים חטאתו לאשמו לא יהא אחד ממרק בדמו אלא תגא לבית הריפה וקאמר הא דמיפסיל לאו משום תהיה דהא לא קאי אשחיטה משום דלאו עבודה היא אלא מטעם דיש מחוסר זמן לבו ביום שאמר הכתוב להקדים אאם תחילה וזה הטעם למה לא יהיה גבי חטאת ועולה בעלמא ולכך איצטריך והעלה במצורע להכשיר וגמרינן מיניה בעלמא (פסחים דף עט.) להכשיר אם הקדים עולה לחטאת אבל לא גמרינן מיניה בחטאת ואשם כי אם קרבנות כמותם. כדון: **לא יביאו יורשין חטאתה.** הגיגרסא משובשת בתורת כהנים ופירשתי במנחות בפ"ק (דף ד.): **אשם דלא אתא לאחר מיתה מנא לן.** תימה כיון דעולה ושלמים ניחא ליה נילף אאם מייניהו בהיקישא דזאת התורה ולמה לי מוצא דאתרבה הוה אמינא איפכא דנילף אאר קדשים מאאם דלא אתו כלל: **אשם לא ליתי בלל.** תימה הא לא איצטריך מוצא שפתיך כלל אלא לאאם דלאאר קדשים אתו מסברא דלאמרינן דלא צריכי קרא דהא אתו לאחר מיתה וי"ל דהשתא הדר ביה מההוא טעמא דאע"ג דאמר ליה מודינא לך בעולה לא היה אומר כן אלא מתוך דוחק: [15] **הא שאר כל הקדשים אפילו שלא לשמן בשירין.** [16] ואם תאמר ל"ל אותה הא מדאריכי קראי לעכב בפסח וחטאת מכלל דשאר קדשים כשרין וכי תימא נילף מייניהו מה להנך שכן לד כרת ובהיקישא דזאת התורה נמי לא אתו דא"כ לא ליכתוב עיכובא אלא באחד בפסח או בחטאת ואידך לייתו מהיקשא: **מה לשלמים שכן טעונין נסכים.** לא גרסינן סמיכה דאשם נמי טעון סמיכה דלאמר לקמן בפירקין (דף יח.) וה"ר חייס פירש דמשום אשם מצורע מצי למינקט סמיכה למ"ד בריש כל הפסולים (לקמן דף נג.) סמיכה [בב] לאו דאוריתא: **תודה יוביח** [בג]. אע"ג דאשכחן עולה שבאה בנדבת ציבור שמקיילין בהן את המזבח (תודה) ושלמים [בד] לא אתו בנדבת ציבור דהא ממעטינן להו [17] בתורת כהנים בפרשת ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים [18]:

א) קידושין יג: מנחות ד: קינים סוף פ"ב ירושי' חגיגה פ"א הלכה א, **ב)** מנחות דף ט:, **ג)** [קידושין ה: כפ. וש"נ], **ד)** לקמן ט:, **ה)** תמורה יז:, **ו)** עמוד ב', **ז)** קדושין דף יג:, **ח)** פרק ד ה"ג ע"ש, **ט)** ויקרא יד, **י)** עי' רש"ק, **כ)** [עמ"ש בס"ד לקמן מג. על הגליון בתוספות ד"ה ותמץ.], **ל)** ויקרא נדבה פרק טז הלכה ה-ז.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מודיע וכו' תוק מחטאת ופסח מיהו אשם דלא אתי: **(ב)** ד"ה מצינו וכו' חטאת ופסח הס"ד: **(ג)** ד"ה פתחא וכו' דקרב כל"ל ואות י' נ"מקר: **(ד)** ד"ה ר"ל מהכא פתח לה פתחא לא נפקא:

גליון הש"ם

גמ' א"ל ר"א מצינו. עי' (נדה) [יומא] דף ט ע"ב תוס' ד"ה (וה"ל): שם עולה תוכיח. תמוה לי הא גם עולה לריכה נסכים ואי דעולת עוף יוכיח א"כ אין פרטיון עלה מה לעולה שיש בליבור הא עולת עוף אינה בליבור ואי דשם עולה אינא בליבור הכי נמי אינא דשם עולה טעונה נסכים ולריך עיון: [תוס' ד"ה תודה יוביח וכו' דהא ממעטינן להו בת"כ. עי' מנחות דף נח ס' תד"ה אבל יהא וכו']:

שינויי נוסחאות

א) כרש"י גרים ידעינן. ובד"ו אותא כרש"י ידענא, ונראה נכון: **ב)** ל"ל אלעזר (*גליון): **ג)** בצדיך (כי"צ): **ד)** ר"פ בין לשמן בין שלא לשמן (כי"צ): **ה)** ר"פ סמיכה ונסכין וכו' (ש"מ ועי' בחידושים). וכ"ה בכל דפו"י והסמיטוטו עפ"י רש"ן, ועי' תוס' (דק"ס): **ו)** ל"ל למטה, ותיבת על נמחק (צ"ק): **ז)** ס"פ נוסף דיבור יביאו יורשין עולתה. דשיעבודא דאורייתא. ואח"כ מה"ד לא יביאו וכו' (ש"מ): **ח)** לשמה שתקרב כל"ל (*ש"מ): **ט)** נ"פ מחלוקתך. מחלוקת המסייעתך (ש"מ): **י)** בס"פ לשיא: **יא)** בכי"פ נוסף אבל נסכין אינו טעון: **יב)** הגוס' משונש וכל"ל דנגמר מהטאת ופסח במה מצינו. איכא למיפרך שכן צד כרת. ואי בהיקשא דזאת התורה א"כ ליכתוב חדא או חטאת גרידא או פסח גרידא כדפרישית בסמוך וכו' (וע' מד"ס הס) (ע"פ ק"ד וכנ"ז בח"ג): **יג)** מדכתיב נמתק, ול"ל מדאצטריך (*ש"מ, צ"ק). ובקר"פ גר' מדכתיב עש"ב: **יד)** שנתחייב הקרבן מחיים (ד"ה): **טו)** תיבת דוקא נמתק (ש"מ, צ"ק, רש"ש): **טז)** ל"ל כבאין (צ"ק, רש"ש). **וכש"מ גרים דהוי שינוי בעלים כבאין: יז)** בס"מ נוסף ושינוי קדש נמי נילף משנוי בעלים: **יח)** אבל היא אם היתה היה יכולה כו' כל"ל (צ"ק): **יט)** ר"פ ועלתה (גליון): **כ)** ל"ל לעולות. ותיבת העוף נמחק (ש"מ): **כא)** בקרא ואחר ישחט את העולה. שמע מינה דבעלמא אפילו דיעבד כו', כל"ל (ש"מ): **כב)** ל"ל סמיכת אשם מצורע (ש"מ): **כג)** ל"ל תוכיח (ש"מ). וכד' וכשלא הליון של תה"ד הוא שכן ישנו בציבור: **כד)** בל"ק מוחק תיבת תודה ואות ותו"ו מתיבת ושלמים, משום דבא"כ לא ממעטינן רק שלמים. ובטה"ק כ' בפסיק גרסו' ליה דהא תודה ושלמים דין אחד להם לעולה בכיולא בדיניה אלו. וע' קר"ח: **כה)** נ"פ כדמוכחא סוגיין (מ"ב). ור"ל מדפריך ר"ל אאם דלא אתי לאחר מיתה מגלן וכדמפיש בסמוך: **כו)** כוונתו כזה לומרך מה שהקשו התו' בד"ה הגה"ה וא"ת ומאי קאיה כו'. ודו"ק (גליון): **כז)** בכי"ב מלויין כאן תוס' הר"פ, וסס"ד: **כח)** המיקון הוא מד' וגלגל. ויותר נדל"ל על דרך זה אבל עתה דאנו יודעים [מדרשא דאותה דאין] יכולים לפסול באשם, [הלכך] כיון דאשם בא לכפר כו':

מסורת הש"ס

1. מוצא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נֶדֶבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: דברים כג, כד

2. וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה: ויקרא ד, לג

מוסף רש"י

לא יביאו יורשין חטאתה. דזו אחת מחמש חטאות המתות חטאת שמתו בעליה (מנחות ד:) **משנה שלימה.** סתם משנה (שם מ:):

ליקוטים

רבי ריש לקיש על מעוהי. דרכם היה לשכב על בטנם (תוס' גיטין דף מז.). [ובתו' הרא"ש שם משמע דכך היה דרכו של רשב"ל דוקא]. **שאלה:** אחד שהוא יושב ולומד גמרא או בספר אחד מספרי הקודש, וטרח בישיבתו ורוצה לשכב על צידו או על גבו או על בטנו וללמוד, אי שרי או דאמרינן אין דרך ארץ ללמוד כך. **תשובה:** איתא בגמ' רמי ר"ל על מעוהי וכו' ע"ש. ולכן גם זה שעטח פיסיבה ועוסה כן לגות אה"ג דסמי, אך לא יתמיד הרבה בזה אלא מעט עד עיות. (תוס' לשמה מי' סש"ו) **יתיב ר"ז בו' ויתיב אביי בגייהו.** ר"ת היה מדקדק שבכל מקום שהוא אומר ויתיב פלוני בגייהו, מזכירו כן לפי שהיוא אמר להם דבר חדרוש. (תוס' ע"ז דף סג:)

שיטה מקובצת

אם בשרים הם יראו כו'. עיקר הקושיא דלשכ"ל (בא) (היפ) מהא דקאמר אם אינם מרלים למה באים כלומשמע בה] מוגין. וחזו כעין קושיא דלעיל שהקשה בתלמוד אימא היכא דאמרינ לה אלא לשמן ליפסלו. ומיהו קשה למה לא הקשה בפשיטות כמו לעיל. ונראה דלשכ"ל היה עושה עלמנו כאילו היה מקופיס אי קרא לעכב או לאלמוה והיה קשה לו מה נפשך אי כשרים הם ונאמר להיך קראי דלשמה למצוה בעלמא ניחוה לכך הם כשרים פ"ר יראו, דכי היכי דקראי למצוה בעלמא ניחוה כשרים הקרבנות ר"ל נימא לענין ריצוי. ואם אינם מרלים למה באים כלומר ואם נפשך לומר דקראי דמתיבי לעכב אע"ג אלא שיהא בו הכתוב כדפרשנא לעיל ולכך אין מרלין למה הן באים כי היכי דקראי אתו לעכב לענין ריצוי הכי נמי לענין פיסול. מיהו עיקר הקושיא הוא לפיסולו, מדמקשה ר"ל אשם דלא אתי לאחר מיתה מנא לן (אתא לאחרים). כך פי' מורי ז"ל (תוס' הר"פ): **מצינו** בבאין לאחר מיתה שהן בשרין ואין מרצין. ופעם בו] זה מועיל דוקא היכא דמעכב הריצוי מיסתין בעלים כמו הכא. אבל בהרבה מקומות כשירין ומרלין: **אשם לא ליתי** בלל. וא"ת והכא לא שייה בו הכתוב לעכב. ותין לומר דלא לייתי כלל דמסברא ליפסלו בדפ' לעיל דהא כיון דכתיב מוצא שפתיך להכשיר כל הקדשים מו ליכא למימר ליפסלו מסברא. ונראה לומר דהא דפריך אשם לא לייתי כלל שייהו דיש לנו ללמוד אשם מחטאת כיון שבא לכפר מחטאת ואינו בא לאחר מיתה אשם לא לייתי משום דיש מחטאת. ולא מכח [הקושיא] דחטאת עד מסקנא, אלא ממה מלינו ליף. ופע"ג דלהכא למיפרך כדפרכינן לר"ל לקמן, לא דמי דהתם הוא כתר דדרשינן מיעוטא דאותה להכשירא דאשם ואתא ר"ל לדחות הדרשא דאותה. אבל הכא דאמתי לא קאמר מיעוטא דאותה ומכשירים שאר קדשים ממוצא שפתיך ואם לא יהיה נדבה אלכך כי גבי בחטאת לפסול מכח דשיה הכתוב לעכב ואפקיה דאמתי לא קאמר מיעוטא דאותה ומכשירים שאר קדשים ממוצא שפתיך ואם לא יהיה נדבה אלכך כי גבי בחטאת לפסול מכח דשיה הכתוב לעכב ואפקיה דחטאת עד דאמרינ לה אלא לשמה דלא אתי לאחר מיתה [ומכל מקום לא יהא נדבה כמו חטאת ולא הוה שייך ביה לומר דאיכא למיפרך דמיעוטא דאותה לא קאמר אלא בקדשים דבאין בנדבה אמרינן דה"מ [נמי] באשם כיון דלא שייך ביה לומר ואם לא יהא נדבה כמו חטאת ולא הוה שייך למיפרך כלל בו]. ומשני רשב"ל אותה וכו' הא שאר כל הקדשים כשרים. וא"ת למה הוצרך לדרוש שאר קדשים אותה הא שאר קדשים ידענא ממוצא שפתיך תמורה ולא הוי קשיא לן רק מאשם, וא"כ אשם לאחר מיתה ליה למדרשיה מאותה. וי"ל דבעי לייאשי אלגיגא דרשב"ל שהר' קשה לו משאר קדשים [וקא אמר] דאיכא למיפרך דשאר קדשים אותה וקרא דמוצא שפתיך הייט לגשמועינן דאין מרצין. [וא"ת הא רשב"ל] דקאמר לעיל ומודינא לך [בעולה דאתיא לאחר מיתה], א"כ שאר קדשים ידענא דכשרים משום דבאים לאחר מיתה [וא"כ (הייט) (הכא) לנו לומר דאם אינו ענין למוצא שפתיך דשאר קדשים תנהו ענין כו'. י"ל דלא קבלה רשב"ל דשיטו דמיקמ הוא, ולדבריו דר"א קאמר ולעולם ס"ל דרשב"ל דאין [בלמוד מהך מילתא] דשיטו קודם ואשיטו בעלים: **אשם** ארצוי נמי לירצו. אין להקשות דלעיל מקשה אשם לא לייתי כלל דמסברא יש לנו ליפסול בחטאת [ויתכן] מאשר קרבנות והכא מקשה [ד]מסברא יש להכשיר בחטאת [ויתכן] מאשר קרבנות. וי"ל דלעיל לא היה יודע מדרשא דאותה ויש ליפסול מסברא בחטאת אבל עתה דאנו יודעים (מדרשא דאותה אף) [בה] דיכולים ליפסול בחטאת כיון דאשם בא לכפר ולא שייך ביה לומר דאם לא יהא נדבה הי"ל דאין להכשירו לחלוין וכי גלי קרא בחטאת לגמרי אפילו לרצות ולכפר: **שכן** טעונין נסכין. לא גרסינן סמיכה דאשם נמי טעון סמיכה כדעבדא לן לקמן (דף יח.). מכחטאת ובאשם. [ואפשר דגרס' (משום) אשם מצורע שאינו טעון סמיכה. ואם תאמר אי מייתי בחטאת אשם מצורע טעון סמיכה ומאי מקשה שכן טעונין סמיכה ונסכים. [וי"ל דסכי פריך מה לשלמים] שכן כולן טעונין סמיכה ונסכים אבל אין כל בחטאות טעונין סמיכה ונסכים. ומימה מאי קאמר [עולה תוכיח] והלא בעולה כתיב וסמך. וי"ל דר"ל [עולת הטעם. וא"ת] מאי פריך בסמוך שכן ישנו בצבור כביחיד והלא עולת הטעם אינה בחט בצבור. [דעל מה מלינו שיהא בצבור [דעל מה מלינו אף] פריכא כל דהו פריכינן [תוס' טוב]: **יבול** יראו ת"ל מוצא שפתיך. אין להקשות דהכא משמע דאי לאו מוצא שפתיך הוה אמינא דמעכב, דא"ל דהכי הכא דמרבה אי לאו מוצא שפתיך דהא דעיבון כשרים אותה אבל לעיל דלא אמיק אדעתין אותה לחכי קאמר ליפסלו אי לאו מוצא שפתיך. [וא"ת לעיל (מה) לא הכיא דרשא דאותה לחכשיר. תירץ הר"ר חיים חבר דאה"נ דלעולם אמיק אאותה וה"ק לעיל ליפסלו מ"ל [אא"ה בכאן נמחק ונקרע כמה תיבות ועיקר מסר מן הספר]. ועוד אמר מורי דלעיל נקט תלמודא אלגיגא דר"ל דהוא ליה דרשא דאותה כדמוכח לקמן מדקאמר אף אאשם אבל הכא בא לייאש אלגיגא דרבנן ורבנן אית להו דרשא דאותה. תדע דקאמר רשב"ל אמיתא אגא משנה שלימה כלומר לרבנן, [אלמא דקושיית רשב"ל [הוא] קושיא שהקשה תלמודא מיד וליפסלו. אלא ודאי לעיל נקט אלגיגא דר"א ורשב"ל נקט אלגיגא דרבנן אמש.

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"א מהל' מחוסרי כפרה הלכה יג.
ב מיי' פ"ד מהל' פסה"מ הלכה יד:

תורה אור השלם

1. מוצא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נֶדֶבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: דברים כג, כד

2. וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הָעֹלָה: ויקרא ד, לג